

Wind mee of wind tegen - trends bij akkervogels

Jan van 't Hoff (provincie Groningen)

Inleiding

Sinds 1989 worden de open akkerbouwgebieden in Groningen jaarlijks steekproefsgewijs op broedvogels gemonitord. In 2008 dus voor het twintigste jaar. Daarmee is dit het langstlopende meetnet voor akkervogels van ons land. De reeks is slechts eenmaal, in 2001, onderbroken als gevolg van de MKZ-crisis. De monitoring wordt uitgevoerd door de provincie, vooral in de beginjaren door een schare aan vrijwilligers (vooral leden van Avifauna) en is soms gedeeltelijk uitbesteed. Bij de provincie Groningen maakt het Akkervogelmeetnet deel uit van het biologisch meetnet.

De broedvogelmonitoring wordt uitgevoerd volgens de BMP-methode. Naast de broedvogels worden tevens relevante landschapkenmerken en gewassen gemeten. Het meetnet geeft zodoende niet alleen informatie over dichtheden en aantalsveranderingen, maar ook over kenmerken waarmee het voorkomen van broedvogels in de akkergebieden in verband kan worden gebracht. Kennis die de basis vormt voor beleid en beschermingsmaatregelen.

Aanvullende informatie over zeldzame of schaarse soorten in de akkergebieden, zoals de Grauwe Kiekendief en de Kwartelkoning, is afkomstig uit bronnen van derden zoals de Stichting Werkgroep Grauwe Kiekendief en SOVON Vogelonderzoek Nederland.

In deze bijdrage gaan we in op de belangrijkste aantalsveranderingen die sinds 1989 in de akkergebieden in Groningen hebben plaatsgevonden en in hoeverre die afwijken van landelijke trends in akkers.

Akkervogels

Onder akkervogels verstaan we alle broedvogelsoorten die in de akkergebieden voorkomen. Een aantal soorten broedt in de akkers, zeg maar de echte akkersoorten. Deze onderscheiden zich van de soorten die in elementen van het cultuurlandschap broeden, zoals sloten of struiken, de elementsoorten.

Van alle vogels die in het open cultuurland broeden, is de Grauwe Kiekendief de meest uitgesproken akkervogel. Soorten waarvan het populatieaandeel in de akkergebieden groter is dan in de graslanden (in Groningen) zijn Gele Kwikstaart, Graspieper, Kwartel, Kwartelkoning, Patrijs en Veldleeuwierik.

Situatie bij aanvang Akkervogelmeetnet

Hoewel kwantitatieve gegevens over het aantalverloop van akkervogels uit de periode voor aanvang van het Akkervogelmeetnet ontbreken, is wel duidelijk dat het toen een aantal soorten niet bepaald voor de wind ging. De achteruitgang van Patrijs en Veldleeuwierik was in volle gang en soorten als Grauwe Gors, Kuifleeuwierik en Ortolaan waren al vrijwel verdwenen.

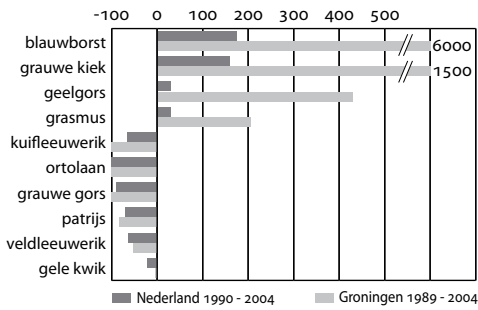
Afwijkende trends sinds 1989

Soorten die sinds het eind van de jaren tachtig in de Groninger akkergebieden een duidelijk afwijkende trend laten zien ten opzichte van de akkergebieden in de rest van Nederland zijn Blauwborst, Grauwe Kiekendief, Geelgors en Grasmus. Deze vier soorten zijn in Groningen veel sterker

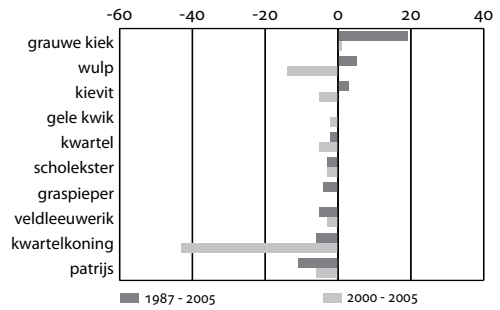
23 feb: oprichtingsvergadering Avifauna Groningen

15 mei: oprichting vereniging Avifauna Groningen
Bestuur: J. Loterijman, J. de Jonge, dhr. Rietberg

Inventarisatie wordt de inventarisaties, m

Figuur 1. Populatieveranderingen in Nederland en Groningen 1989-2004.

Figuur 2. Jaarlijkse populatieverandering bij akkersoorten.

toegenomen dan in de rest van het Nederlandse akkerareaal. De verschillen bij deze soorten zijn ronduit spectaculair te noemen. Daarnaast vertoont de populatie Gele Kwikstaarten een afwijkende aantalsontwikkeling. In de Groninger akkers fluctueert de populatie sinds 1989, maar in akkergebieden buiten Groningen is deze achteruitgegaan (figuur 1).

Jaarlijkse veranderingen

Een vergelijking van figuur 2 en figuur 3 laat een duidelijk verschil zien in de jaarlijkse populatieveranderingen bij akker- en elementsoorten. In beide figuren worden de jaarlijkse populatieveranderingen gegeven tussen 1987-2005 en tussen 2000-2005. Het beeld bij de echte akkersoorten is minder rooskleurig dan bij de elementsoorten. Het aantal akkersoorten dat over de hele periode is achteruitgegaan (vijf), is gelijk aan het aantal dat toeneemt, stabiliseert of fluctueert (vijf). Bij de elementsoorten is het aantal soorten dat stabiel blijft of toeneemt (twaalf), tweemaal zo groot als het aantal dat achteruitgaat (zes).

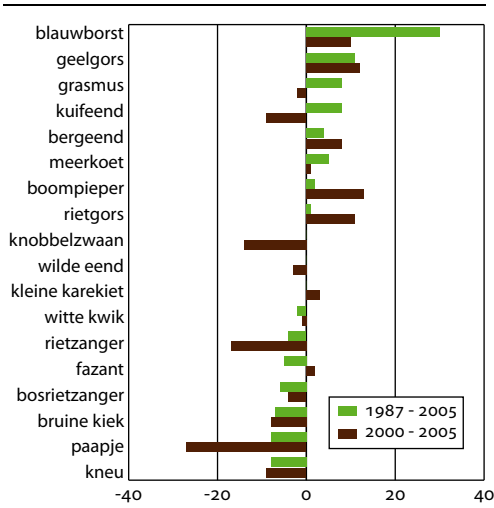
Bij de akkervogels zijn over de hele periode drie soorten toegenomen, te weten Grauwe Kiekendief, Wulp en Kievit. De trend van

de twee laatstgenoemde soorten laat vanaf 2000 echter een kentering zien. Akkersoorten die over de hele periode het hardst achteruit zijn gegaan, zijn Patrijs, Kwartelkoning en Veldleeuwerik. De populaties van Gele Kwikstaart en Graspieper hebben zich na 2000 gestabiliseerd (figuur 2).

Bij de elementsoorten zien we over de hele periode de sterkste toename bij Blauwborst, Geelgors, Grasmus en Kuifeend. En een sterke achteruitgang bij met name Kneu, Paapje, Bruine Kiekendief en Bosrietzanger (figuur 3).

Veldleeuwerik

Bij de bescherming van akkervogels gaat speciale aandacht uit naar de Veldleeuwerik. Een reden om de aantalsontwikkeling van deze soort er even uit te lichten. Tussen 1989-2007 is de gemiddelde dichtheid in de Groninger akkers met ruim 50% teruggelopen van dertien per km² naar zes per km². De sterkste achteruitgang vond plaats tot 2000, daarna is de afname sterk afgevlakt en vanaf 2005 is er zelfs sprake van een licht herstel (figuur 4). Dit lichte herstel treedt met name op in de zand- en veengronden van Oost-Groningen (figuur 5). In dit gebied liggen de dichtheden in 2007,

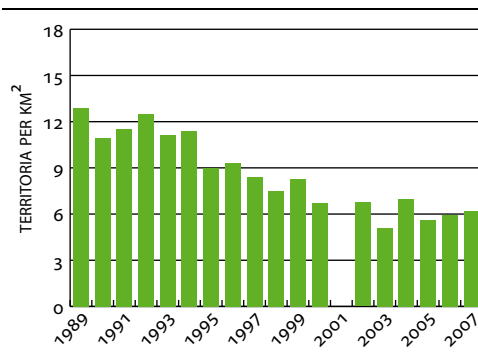

Figuur 3. Jaarlijkse populatieverandering bij elementsoorten.

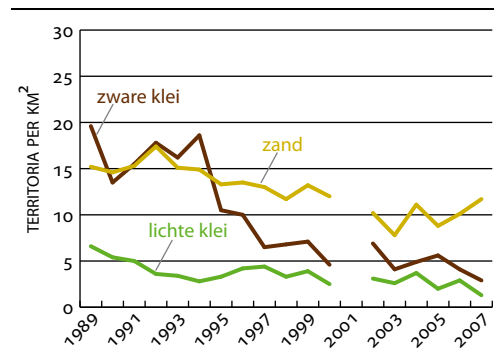
foto rechts:
Ortolaan – Polen – 3 juni 2008

met gemiddeld elf per km², ook aanzienlijk hoger dan op de kleigronden van Noord-Groningen en het Oldambt met gemiddeld twee tot drie per km². De Veldleeuwerik is in het Oldambt het hardst achteruitgegaan. Er bestaan niet alleen duidelijke dichtheids-

verschillen tussen de regio's met afwijkend bodemtype en bouwplan, maar ook binnen deze regio's, waarbij vooral de openheid van het landschap en de dichtheid aan geschikte akkerranden een rol speelt.

Figuur 4. Jaarlijkse trend van de Veldleeuwerik in Groningen in 1989-2007.

Figuur 5. Jaarlijkse trends van de Veldleeuwerik per akkerregio in Groningen in 1989-2007.

Start atlasproject voor broedvogels van SOVON (Teixeira 1979)

G. Harmsen (†1981) en J. de Jonge (†1990) erelid van de vereniging

april: jubileumexcursie Flevoland en o.a. sketches van 'ornitoneelspelers'

jubileumavond
Egbert en Han

Lenie Groen
voorzitter

okt: start van het atlasproject voor winter- en trekvogels van SOVON (1987)

okt: oprichting Groninger Comité Wintervoeding o.l.v. Het Groninger Landschap

1978

1979

1980

1981